

"Ett brev betyder så mycket"

av Egon Jonsson

I april 1960 – således för 30 år sedan – startade Posten sin kampanj för brevet med "Ett brev betyder så mycket" som slagord – ord som verkligen slagit.

Som sig bör inleddes kampanjen med ett brev. Det sändes av generaldirektör Erik Swartling till 150 chefredaktörer i dags-, vecko- och fackpress. Även om innehållet var likalydande var varje brev utskrivet för sig av generaldirektörens sekreterare *Hervor Thelin* och egenhändigt undertecknat av Erik Swartling – allt för att ge brevet den personliga prägel som är dess främsta kännemärke. Med den tidens kontorsteknik gick det för övrigt inte att framställa originalbrev på enklare vis. Brevet började så här:

"Thomas Carlyle har berättat att Oliver Cromwell skrev brev så fort han fick tag på en papperslapp. Så handlar som bekant inte vi svenskar. Inte minst i pressen omvittnas det ofta och med beklagande hur tröga vi är som brevskrivare. Trögheten finns såväl i våra internationella förbindelser som på hemmaplan, såväl i affärslivet som i privatlivet. Den främsta orsaken till att brevet hos oss har så svårt att bli det trevliga, bekväma och för-synta kontaktmedel som det är exempelvis i England och USA är kanske att vi kringgärdar vår brevskrivning med så många, ofta egendomliga regler, att det blir svårt för oss att skriva enkelt. Och det är ju det som är det viktiga."

Brevet hade den förväntade effekten. Många chefredaktörer framträdde på ledarplats och gav sitt stöd åt Postverkets initiativ.

Sedan massmedia och Postens egen personal underrättats om vad som var på gång vidtogs den första mera omfattande åtgärden. Också den gick postvägen. En åttasidig folder distribuerades till alla svenska hem, då 2,8 miljoner, och ställde den rannsakande frågan: "Varför skriver vi så sällan, när ett brev betyder så mycket?" Siktet var redan då inställt på att överge frågandet och i stället slå fast det sista ledet: "Ett brev betyder så mycket". Det

EGON JONSSON är född i Västervik 1919. Efter 46 år i Posten, varav de flesta som informationschef, pensionerades han 1984. Han har anknytning till Postmuseum dels genom att ha tillhört postmuseinämnden i olika omgångar – åren 1977–84 som ordförande – dels genom att ha varit ledamot i Postmusei Vänners styrelse sedan 1957.

blev också temat i höstens kampanj med utgivningen av "Våra brev – en modern brevställare" som det stora krafttaget.

Brevkampanjens huvudaktörer

Vi var en kvintett som planerade kampanjen och stod för utformningen de första åren. Det var från Postens sida byråchef *Ture Nylund* och "övertecknad" samt från AB Svenska Telegrambyrå i Göteborg direktörerna *Bertil Waborg* och *Hans Berggårdh* samt redaktionschefen *Hans Ingvar Hanson*. Den sistnämnde var huvudpersonen i sällskapet, den partner som jag varit på jakt efter i flera år. Det gällde att i den då som nu tuffa, hårt kommersialiserade reklambranschen finna någon som kunde hantera ett så känsligt ämne som brevskrivning på ett humanistiskt sätt.

Som så ofta i livet var det en tillfällighet att jag träffade och lärde känna *Hans Ingvar Hanson*. Han hade efter en filosofie magisterexamen med litteraturhistoria som huvudämne först gett sig in i journalistiken och sedan i reklamvärlden.

Jag är övertygad om att en mer skickad person för uppgiften att verka för brevet hade vi inte kunnat få. Som ytterligare presentation kan jag nämna att *Hans Ingvar Hanson* de senaste 20 åren varit VD i en av de ledande konsultbyråerna inom områdena information, kommunikation, opinionsbildning och företagsprofilering. Förutom en handbok för utövare av pub-

Under de första åren utformades brevkampanjen av en kvintett – fr v Egon Jonsson, Hans Ingvar Hanson, Ture Nylund, Hans Berggårdh och Bertil Waborg.

lic-relationsyrket har han bl a författat en uppmärksammas bok i ett allt aktuellt ämne: "Affärsliv och moral".

Generaldirektören pionjär

Att brevkampanjen, vars effekter förvisso var svåröversägliga, kunde inledas på bred front och till förhållandevis stora kostnader berodde framför allt på att verksamheten Erik Swartling hade ett starkt personligt intresse för den goda saken.

Redan 1952 hade Erik Swartling författat en både djuplodande och roande tidsningsartikel under rubriken: "Att skriva brev". Efter publicering i Postens personaltidning PS spreds den i 40 000 exemplar till läroverkens och flickskolornas modersmålslärare och till alla folkskollärare.

Aktionen gjordes i nära samarbete med Skolöverstyrelsen och blev livligt uppmärksammas och uppskattad i skolvärlden.

Erik Swartling gav bl a exempel på hur brevundervisningen bedrivs i USA. Att denna gett vackra resultat kan omvittnas av var och en med brevskrivande vänner i USA.

Artikeln slutade med en personlig fun-dering:

"Vi håller styvt här i landet på en fri undervisning från lärarnas sida. Det anses höra till vår demokratiska livsstil. Men frågan är om det inte här, liksom i Amerika, behövs vägledning ifråga om brevskrivandet. Ty också lärarna är barn av sin tid. De har säkert själva samma ressentiment inför brevskrivning som vi andra dödliga och de behöver uppfostra sig själva i detta hänseende, innan de kan lära andra. Och kunde det åstadkommas en sådan vägledning,

så kanske man också så småningom kunde få bort en del av de tunga former, som nu försvårar vår brevskrivning”

Det fanns således en grund att bygga vidare på, när brevsamarbetet med skolorna intensifierades i anslutning till utgivningen av ”Våra brev”. Denna moderna brevstälare var just avsedd att bli den korrespondensvägledning, som skulle lätta upp de tunga formerna, avliva de krångliga reglerna och ge oss alla en mer avspänd inställning till brevskrivandet — kort sagt förvandla dess vända till glädje.

Skolöverstyrelsen bistod oss med goda råd vid uppläggningsen av ”Våra brev”, vilket ledde till att den motsvarade även pedagogiska krav. Skolöverstyrelsen publicerade vidare en artikel om ”Skolan och brevet” i ”Aktuellt från Skolöverstyrelsen”. Den var författad av Hans Ingvar

KONDOLEANSBREVET

Visst är ord fattiga, när man vill trösta en sörjande. Men tystnaden är sämre tröst. Det är en vanföreställning, att ord bara river opp, att den sörjande mår bäst av att man ingenting säger. Alla som mist någon nära anhörig vet hur mycket ett brev betyder i sorgens stund. I själva verket bevisas just då en av brevs finaste egenskaper. Brevet är försynt. Det tränger sig inte på. Det kan vara svårt att gästa en familj som just drabbats av sorg, svårt för alla parter. Man vet inte vad man skall säga och hur man skall uppträda. Vet inte om rösten bär. Det man tänkt säga får man inte fram.

Men man kan säga det i brev. Där kan man tala lugnt och behärskat, säga sådant som man vet att den sörjande vill höra men som sällan blir sagt i ett samtal, därför att det rör upp för många känslor.

I ett brev kan man gå direkt till sitt ärende. »Jag deltar djupt i den sorg som har drabbat Dig.» Eller: »Vi kan inte fatta vad som har hänt.» Kondoleansbrev är inte lätta att skriva, men de blir minst svåra, om man talar enkelt och rättframt om sin reaktion.

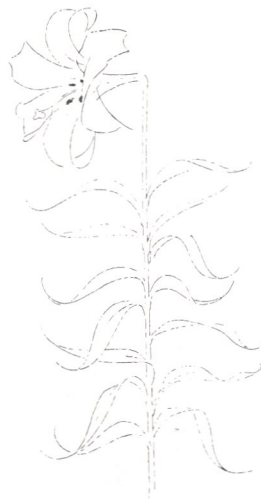
Skriv på vanligt vitt brevpapper — inte sorgskantat. Skriv så snart ni fått vetskap om dödsfallet och skriv gärna kortfattat. Tänk inte i första hand på att försöka trösta och finna lösningar för den sörjandes närmaste framtid. Det som betyder någonting för honom eller henne är att ni ger er till känna, att ni deltar i sorgen. Att kondolera betyder att betyga någon sitt deltagande.

Och sök inte de stora, allvarstygda orden. Det är inte säkert, att det finns mer värme i dem. Skriv okonstlat, t. ex. så här: »Käre Bengt! Vi fick veta idag vad som har hänt. Ingrid ringde och berättade hur tapper Greta var in i det sista och hur hjälpsamma barnen har varit hela den svåra tiden. Greta kunde vara stolt över dem liksom de var stolta över sin mamma. Våra tankar är hos Dig och Dina barn, vi känner också, att livet är fattigare när Greta inte längre är här. Innerliga hälsningar till Er alla, Eva och Arne.»

Man skriver kondoleansbrev till personer som man känner, även om man inte var personligt bekant med den döde. Kanske så här: »Bästa

Hanson som tar upp den ofta framförda synpunkten att konsten att skriva brev är död. Han anser att det är ett tivelaktigt påstående. »Konservativa litteratörer beklagar ibland, att vår tids brevstil — även i högt bildade kretsar — ligger så nära tal-språket. Man säger att konsten att skriva brev är död. Men de förblivande konstverken i brevlitteraturen är nästan undantagslöst osmyckade och spontana.

Brevkänslan, om man nu absolut vill se estetiskt på en vardagssak som brev, blir ingalunda lidande på att folk skriver snabbt, rättfram och kortfattat. Hellre än att slå vakt om epistolär sirlighet bör en modersmålslärare ge sina elever mod att stå emot det struntfina brevspråk, som de senare kan möta i förvärvslivet, affärsbrevens omvända ordföljd och de officiella brevens döda standardfraser.

fru Berg! Budet om Er makes plötsliga bortgång har väckt förstämning inom vår firma. Vi sänder våra varmaste hälsningar och vårt djupa deltagande i Er sorg. Er Carl Lindberg.»

Man skriver också kondoleansbrev till personer som man inte känner, om man har varit god vän med den bortgångne. I detta fall adresserar man brevet till närmast anhöriga, hustrun, maken eller det äldsta av barnen.

29

”Våra brev” hör till vårt lands mest spridda böcker — vid sidan av Bibeln, psalmboken och ICA-förlagets ”Sju sorters kakor”.

”Våra brev” och dess efterföljare

Nu var ju dock ”Våra brev” främst avsedd för vuxna människor. Det var deras brevvanor vi ville påverka. Vid denna tidpunkt och troligtvis alltså efter 30 år är det svenska postverket ensamt i postvärlden om att ha vågat sig på en så grannliga uppgift som att ge ut brevställare.

Som jag skall återkomma till lite längre fram skilde sig ”Våra brev” betydligt från tidigare svenska brevställare. Den innehöll inte som dessa en mängd förhållningsor-der utan gav i stället den osäkre råd som var vägledande men inte bindande, råd som passade in i dagens och morgondagens värld utan att stöta den för pannan som hade en lite gammaldags uppfattning om brevskrivning.

Huvudförfattare var Hans Ingvar Hansson och som medarbetare hade vi värvat fyra välkända kulturpersoner – journalisten *Barbro Alving*, författaren *Jan Fridegård*, Sveriges Radios programdirektör *Sven Jerring* samt docenten och språkmannen *Bernhard Tarschys*. För formgivning och illustrationer svarade konstnären *Martin Gavler*.

Den första upplagan på 300 000 exemplar tog snabbt slut. Fram till 1971 blev totalupplagan – efter åtskilliga omtryck – 1,400 000. Den nya edition som då kom ut hade fyra nya medarbetare: *Björn-Erik Höijer*, *Gösta Knutsson*, *Jan-Olof Olsson* och *Sven Stolpe*. I förordet skriver *Nils Hörjel*: ”Den nya version av ”Våra brev” som nu föreligger har en hel del nya inslag, men i mycket är den lik den första utgåvan. När det gäller brev har det inte blivit omodernt att tala för enkelhet, klarhet och omtanke”.

År 1982 pånyttföddes ”Våra brev” som ”Postens Skrivbok”. *Ove Rainers* förord till denna pocketbetonade bok med ett mera varierat innehåll och en livligare layout än ”Våra brev” slutar så här: ”Innehållet är nytt så när som på Barbro Alvings finstämda, alltså lika aktuella bidrag: ’Man borde skriva och tacka’. Men ambitionerna är desamma: Att ge råd och

vägledning åt alla som skriver brev. Först och sist handlar det om att ge det självförtroende som alla skrivare – även stora författare – behöver för att komma igång.”

Fyra äss i leken

Efter ”Våra brev” följde 1963 ”Våra brev till utlandet”. Det var en brevställare i mer traditionell stil med exempel på personliga brev på engelska, franska och tyska. Även denna bok växte fram i nära samarbete med Skolöverstyrelsens språkexperter.

Strävan efter korrekthet – eller snarare rädslan att göra fel – hör till de svenska nationaldragen. Det är kanske en god ambition i vissa situationer. Men för brevskrivning till utlandet är den många gånger till skada. Känslan av att det är fatalt att dabba sig när man skriver på ett främmande språk hämmar definitivt korrespondensen med utländska förbindelser och vänner. Breven blir uppskjutna – först bara någon vecka, sedan månader och slutligen för evigt.

Svenskens härav följande dåliga rykte som brevskrivare och brevbesvarare ville vi råda bot på och att döma av även denna skrifts popularitet och spridning infriade den våra och andras förväntningar.

År 1966, efter en marknadsundersökning om affärsföretagens brevvanor, kände vi oss mogna att gripa in också på företags- och myndighetssektorerna, dels med en ny brevbok – ”Företagets brev” – dels med en serie brevkonferenser i samarbete med Sveriges Industriförbund och de statliga och kommunala överorganen.

Vi hade tre infallsvinklar vid utgivning- en av ”Företagets brev” liksom i andra brevakтивiteter inom näringslivet och den statliga och kommunala förvaltningen.

Den första gällde språket. Är det klart, enkelt och lättbegripligt? Döljs inte budskapen i haranger och yvigheter? Hänger inte ålderdomliga fraser och gammaldags sirlighet kvar? Finns det en rädsla för vardagliga uttryck och att gå rakt på sak?

Den andra huvudfrågan var om brevens författare är medvetna om den betydelse som breven har för företagets image. Brevet påverkar alltid sin mottagare – positivt eller negativt.

För det tredje tog vi upp effektiviteten i brevens framställning och användning – kontorsrutiner, tekniska hjälpmedel, "finbrev" kontra "rutinbrev", svar direkt på fotokopia och andra förenklingar för att spara tid och pengar.

Denna brevställare utformades således både som en impulsgivare och som en handbok i det dagliga kontorsarbetet och dessutom som en lärobok i skolor och kurser.

Det fjärde esset i leken – "Företagets brev till utlandet" – gavs ut 1977. Det är en bok på närmare 200 sidor med fylliga avsnitt av språk- och kommunikationsexperten inom fyra språkområden: engelska, franska, spanska och tyska.

Även denna bok har visat sig fylla en funktion. Brevtrafiken över gränserna ökar i takt med det växande handelsutby-

tet och det vidgade internationella samarbetet. Också i många mindre företag blir utlandsbrev allt vanligare.

Den tidigare påtalade försumligheten i fråga om brevkontakter gäller inte bara personliga brev utan också affärsförbindelser. Enligt de svenska handelssekreterarnas samstämda uttalanden hör det till vanliga fel i svensk utlandsförsäljning att brev inte besvaras inom utsatt tid – ibland inte alls.

De äldsta brevställarna

Docent *Stina Hansson* vid Göteborgs Universitets litteraturvetenskapliga institution gav 1988 ut en bok med titeln "Svensk brevskrivning". Där redovisas resultatet av en undersökning om svensk brevskrivning i teori och praktik från 1500-talet och framåt. Arbetet ingår i ett större projekt om retorikens historia i Sverige.

Bokens motto lyder: "Vill du veta hur man lär sig skriva brev? Då säger jag dig, att det sker genom retorikens konst". Citatet, som är av medeltida ursprung, har docent *Stina Hansson* hämtat från framlidne postmusiechefen *Gunnar Stenerudhs* skrift: "Brevet genom tiderna (II)", särtryck ur *Posttryttaren* 1965.

Den förste svensk, som författade en lärobok i brevskrivning, var Vadstenarektorn *Andreas Jonae*. Boken utkom 1619 och är skriven på omväxlande latin och svenska. Studiet av brev och övningar i brevskrivning ingick på den tiden som en viktig del i trivialskolor och gymnasier liksom i privatundervisningen inom adliga familjer.

Jonae behandlar snart sagt alla de traditionella breven – nyhetsbrev, rekommendationsbrev, tröstebrev, tackbrev, förebräelsebrev, gratulationsbrev, klagobrev, ja till och med skämtbrev och hotelsebrev.

Läroboken är framför allt inriktad på livet efter skolan och förbereder i mångt och mycket en karriär som sekreterare antingen i "thet Andelighe eller Werldzlighe Ståndet".

Gustav Vasa var en stor brevskrivare. Större delen av breven från hans 40-åriga regering har publicerats i 29 band. Illustration av Martin Gavler till Erik Swartlings: "Att skriva brev".

Den första handboken på svenska kom långt senare – år 1731 – med titeln: "En kort och tydlig brefställare". Författaren *Johan Biurman* skriver i inledningen: "Brevet är outhärligt i det mänskliga umgänget".

Biurman skulle ha kunnat tillägga som försäljningsargument – i likhet med sina efterföljare – att brevställarna också är outhärliga, så komplicerat som det är att skriva brev. Man måste känna till och följa bestämda regler.

Galanta i stället för pedantiska brev

De förlagor som de tidiga brevställarna ymnigt presenterade var oftast tyskinspirerade. Men under 1700-talet är det impulser från Frankrike – under dess *grand siècle* – som alltmör anger tonen i brevskrivningen också i vårt land. Den lätta, spirituella, galanta konversationen i aristokratens salonger blir förebild.

Sambandet mellan brevstil och salongskonversation blir så mycket starkare som högläsning av brev från frånvarande vänner var ett stående inslag i salongslivet.

Kvinnorna ansågs särskilt väl behärska de nya stilidealerna. Deras brev är naturliga, fulla av känsla och spontanitet, fria och otvungna till skillnad mot den äldre, mansdominerade, lärda, långgrandiga, högräddande, retoriska traditionen.

Som den franske författaren *La Bruyère* uttrycker saken när det kvinnliga könet mycket längre i brevskrivning än det manliga, därför att kvinnorna finner på vändningar och uttryck som hos männen infinner sig först efter långvarigt arbete och mödosamt efterforskande.

Brevställarnas århundrade

Under 1800-talet blomstrar brevställarlitteraturen. Docent Stina Hansson registrerar ett 25-tal handböcker. De flesta gavs ut i ständigt nya upplagor. Huvudinnehållet är regler och mönsterbrev. Men dessa präglas ingalunda av 1700-talets galantare brevstil. En återgång har skett till den tyska stilen.

Stina Hansson konstaterar att författarna ofta skriver av varandra, ja ibland till och med sig själva. En del författare ger nämligen ut flera likartade brevställare under pseudonym. Vidare rör det sig om en ny kategori författare.

Tidigare hade författandet av brevundervisning varit en uppgift för framstående humanister – en högt värderad syssla. 1800-talets författare av brevställare har däremot inga positioner i den lärda litterära världen. Stina Hansson jämför dem med den grupp av brödskrivare som *Strindberg* låter figurera kring bokförläggare Smith i "Röda rummet".

Råden i brevställarna var inte bara strikt formella. De var också förnumstiga som till exempel följande. "Till en gammal man skriver man i korta satser, en inbilsk och fåfång smickrar man, för en retlig väljer man varje ord, för en vetenskapligt bildad förklarar man ej saker, som han kanske själv vet bättre":

En bidragande orsak till brevställarnas popularitet var att de kunde läsas som ren underhållningslitteratur. Att läsa romaner betraktades under 1800-talet av många som ett syndigt tidsfördriv.

Säkert kunde det vara fängslande att läsa om hur en obemedlad man anhåller om en rik flickas hand eller om en rik herres friarbrev till en fattig flicka. De brevsvår som gavs var ofta alternativa: jakande, tämligen gynnsamma eller avböjande.

Till den senare kategorin hör följande svar på ett muntligt frieri enligt en brevställare för älskande, utgiven 1891 med den förbryllande titeln "Kärlekstelefonen" och återutgiven av bokförlaget *Rediviva*:

"Eder anhållan om min hand måste jag med all kraft tillbakavisa. Jag gör det skriftligen, när jag var alltför blyg att göra det muntligen. Vilken flicka med någon eftertanke skulle vilja skänka er sin tro, när ni redan hos så många hederliga flickor väckt förhoppningar, vilka ni ej infriat. Till tack för deras kärleksfulla tillit har ni med hån övergivit dem. För den skull är jag långt ifrån att låta bedåra mig av eder".

En av de stora svenska humoristerna *Falstaff*, *fakir*, alias *Axel Wallengren*

(1865–1896), har författat en parodi på brevställargenren – ”Brev- och tankeställare för N N”. Han indelar breven i tre sorter: handbrev, kärleksbrev och salmonibrev, dvs brev som bör skrivas med salomonisk vishet för att undvika obehag.

Ett enligt författaren mycket verksamt brev i den senare kategorin är följande:

Anonymt hotelsebrev till sträng domare.
Herr Häradshövding!

Om Herr Häradshövdingen icke dömer till min förmån i arvsprocessen mellan mig och M M, slår jag ihjäl Herr Häradshövdingen.

Högaktningsfullt
N N.

”Våra brev” vändpunkten

Under 1900-talet minskar utgivningen av brevställare, såväl antalet utgåvor som upplagor.

En kronologisk gräns i brevställarlitteraturen sätter Stina Hansson vid 1960 och den första upplagan av Generalpoststyrelsens ”Våra brev – en modern brevställare”.

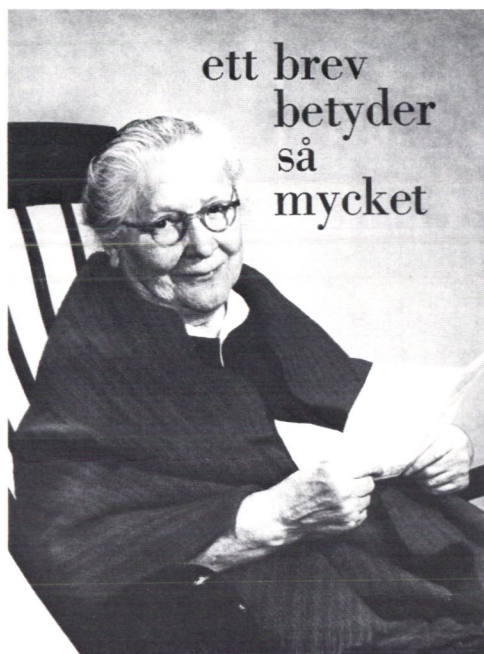
”I flera viktiga avseenden sätter nämligen denna brevställare en punkt för den tradition av brevundervisning och retorik, som här skildrats. Det allra främsta skälet för detta konstaterande är att Våra brev utgår från ett påstående, som aldrig tidigare formulerats i brevt teorins historia: att brevskrivning är en lätt och enkel sak.

Inledningskapitlet i Våra brev, ”Ett brev betyder så mycket”, visar på att författaren återknutit kontakten med en del av den äldre traditionen. Han lanserar till exempel den gamla tanken, att kvinnor är bättre brevskrivare än män, en tanke som lyst med sin frånvaro i 1800-talets och det tidigare 1900-talets brevställare.

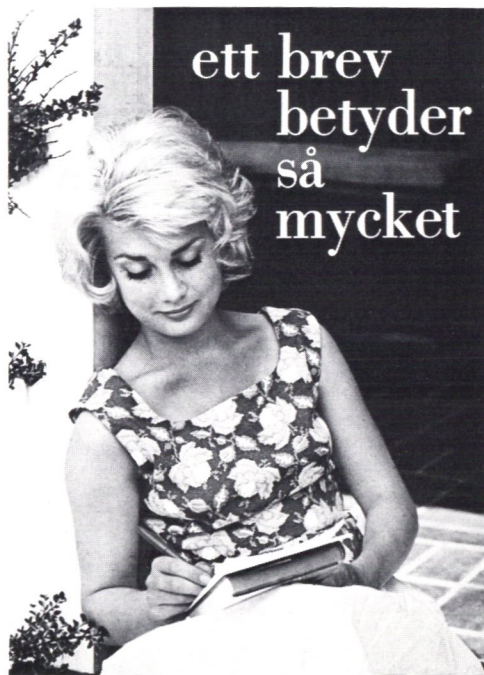
Brevställarens budskap är att brevskrivning inte är någon konst, ingenting som man behöver lära sig, inget som det finns bestämda regler för”.

Brevställarnas betydelse

I förordet till ”Postens Skrivbok”, som 1982 ersatte ”Våra brev” pekar Ove Rainer på att antalet brev inom landet och till utlandet nära nog fördubblats sedan brevkampanjen inleddes. 1960 förmedlade

En serie affischer med brevbilder ur levande livet, tagna av Sten Didrik Bellander (Tio Fotografer) med sällsynt fin blick för människor, hörde till brevkampanjens slagkraftigaste reklammedel under 1960-talet.

svenska postverket 600 miljoner brev mot 1,1 miljard 1981.

Tillväxten har fortsatt under 1980-talet med ett par upp till 5 à 6 procent per år — en utveckling som överraskat många och som ligger skyhögt över 1950- och 60-talens prognoser.

Men inte ens författaren av denna krönika med delansvar för brevkampanjen inbillar sig för ett ögonblick att den kraftiga uppgången i brevstatistiken till någon större del beror på Postens stimulansåtgärder. Självfallet är det det växande kommunikationsbehovet i samhället som är huvudorsaken. Men det är inte lika självklart att utvecklingen blivit lika gynnsam för brevet, om inte Posten själv bidragit till att modernisera, förenkla och stimulera korrespondensen med brevställarna som effektivaste medel.

Brevkampanjen har haft även andra goda verkningar. Posten har för svenska folket liksom för näringsliv och förvaltning klargjort ett starkt både kulturellt och kommersiellt engagemang som kontaktförmedlare och överbringare av budskap människor, företag, organisationer och myndigheter emellan.

Postens personal har vidare känt starkt för brevkampanjen och gärna ställt upp i olika marknadsaktiviteter. Denna känsla för Postens primära uppgift har säkert underlättat och påskyndat den nödvändiga omställningen de senaste decennierna från ett verk av myndighetskaraktär till ett marknadsanpassat affärsföretag, vars volym Postens anställda i hög grad kan påverka genom god service, anpassning av tjänsterna till kundernas behov, effektivitet i arbetet och inte minst genom ren försäljningsverksamhet.

Påbörjad men inte avslutad

Edgar Degas, den store franske impressionisten, blev ombedd av en målarkollega att komma till hans ateljé och granska en tavla som han just var klar med. Det blev inte något nådigt omdöme.

— Avslutad är nog tavlan men påbörjad har den aldrig varit.

Lyckligtvis har Postens brevkampanj undgått en sådan kritik, som ju kan riktas mot många aktioner, inte tillräckligt förberedda eller alltför kraftlöst igångsatta. Snarare är det väl så att brevkampanjen gott och väl är påbörjad men avslutad bör den inte bli. Det finns inte heller några tecken på det. I det idag alltmer affärsinriktade Posten ägnas marknadsföringen av brevet stor omsorg. Förnyelser sker i takt med tiden på ett skickligt sätt. Men detta ligger utanför ramen för denna skildring av vad som varit haver — på den tiden det begav sig.

Gensvar

Avslutningsvis vill jag tillföra några personliga tankar. Tack vare gynnsamma omständigheter har jag fått leva ett rikt och spännande postliv. Men inget av allt jag varit med om har gett mig så mycket på det personliga planet som min medverkan i brevkampanjen. Det starka gensvar vi fick, särskilt de första åren, i form av brev från många människor kändes upplyftande. *Det är verkligen något särskilt med brev.*

I förordet till "Brevet i svensk lyrik", (Författarförlaget, 1986), den antologi som poeten och lyrikkännaren *Bo Setterlind* och i någon mån jag sammanställde, skriver *Bertil Zachrisson* att brev till och med kan vara mer öppen hjärtiga och ge mer äkta uttryck för våra tankar och känslor än vad som kan komma fram i personliga samtal.

Till allra sist återger jag några tankar om brev, vad brev betyder ur den rika skörden av tackbrev — utan kommentarer eftersom breven talar utmärkt väl för sig själva:

"Ända från min barndom har jag skrivit brev och haft glädje av det, men nu på gamla dar (90 år) betyder brevskrivningen ännu mycket mer för mig. Det är min själs ankare. Jag bor i ett hem för gamla. Här har jag suttit i 20 år och aldrig känt mig ensam eller övergiven. Det är tack vare att jag håller kontakten

med släktingar och gamla vänner genom att skriva brev.”

”Det är så sant och rättframt vad ni skriver om brevet. Särskilt sedan min hustrus död för fem år sedan har jag haft stor glädje av att tala med vänner och släktingar per brev. Det är inte alltid jag får svar. Men ensamheten utjämnas en hel del.”

”Kan man tänka sig något torrare och tråkigare än Generalpoststyrelsen? Det skulle i så fall vara Statistiska Centralbyrån. Men efter 'Våra brev' får man tänka om.”

”Jag har alltid varit en intresserad brevskrivare, men nu fick jag lära mig något nytt: att inte nödvändigtvis sitta och fundera ut långa spaltfyllnader utan att just och enbart skriva det man har på hjärtat. Då blir allt mycket roligare.

Nu på en liten söndagsmorgonstund har jag skrivit sju små vänliga brev.”

”Först lite om mig själv. Sitter i rullstol, är förlamad i båda benen och i höger arm av MS, och kan endast skriva med vänster pekfinger. Att 'Breven hem' (Fridegård) har en stor betydelse har jag stor erfarenhet av. Mina föräldrar bodde avlägset på landet, men när jag körde turistturer med bussen till olika orter och städer skrev jag alltid ett vykort hem, vilken väg jag kört, och vem jag körde för. Så plockade far fram kartan och såg efter vilken väg jag kört, och vilka byar jag passerat. Sedan lades korten på en tallrik i finrummet och förevisades för besökande.

En granne sade en gång, när jag kom hem, att Johan glöm aldrig att skriva ett kort när du är ute och kör, för du kan inte ana hur många glädjestunder du bereder dina föräldrar.”